Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2022, sp. zn. 29 Cdo 407/2021, ECLI:CZ:NS:2022:29.CDO.407.2021.1

Číslo: 72/2023

Právní věta:

Ani tam, kde plátce uzavřel s příjemcem smlouvu o důchodu bezúplatně (§ 2705 o. z.) za účelem splnění oddlužení příjemcem, není pohledávka příjemce z titulu dlužných dávek důchodu pohledávkou vyloučenou (ve smyslu ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona) z uspokojení v insolvenčním řízení vedeném na majetek plátce.

Jestliže se plátce ve smlouvě o důchodu zavázal platit příjemci pravidelné (měsíční) peněžní dávky (důchod) po dobu trvání oddlužení příjemce plněním splátkového kalendáře, přihlašují se opětující (opakující) se dávky (důchod), na které má příjemci vzniknout nárok v budoucnu, do insolvenčního řízení vedeného na majetek plátce jako pohledávky vázané na splnění odkládací podmínky (představované pro každou jednotlivou dávku trváním oddlužení plněním splátkového kalendáře). I pro vymáhání těchto dávek (důchodu) platí omezení plynoucí z § 140c insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.11.2022

Spisová značka: 29 Cdo 407/2021

Číslo rozhodnutí: 72

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Insolvenční řízení, Pohledávka vyloučená z uspokojení, Smlouva darovací, Smlouva o důchodu

Předpisy: § 110 IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 140c IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 141a IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 170 písm. c) IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 1721 o. z.
§ 1722 o. z.
§ 173 IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 1908 odst. 1 o. z.
§ 2701 o. z.
§ 2702 o. z.
§ 2705 o. z.
§ 392 odst. 3 IZ ve znění do 31. 5. 2019
§ 5 písm. c) IZ ve znění do 31. 5. 2019

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Dotčená rozhodnutí:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2013, sen. zn. 29 NSCR 63/2011, uveřejněné pod číslem 34/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2017, sen. zn. 29 NSCR 116/2015 , uveřejněné pod číslem 24/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2169/2008, uveřejněný pod číslem 77/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001, uveřejněný pod číslem 36/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2019, sp. zn. 26 Cdo 1670/2018, uveřejněný pod číslem 19/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sen. zn. 29 NSCR 140/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sen. zn. 29 NSCR 71/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. 32 Odo 616/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2023, sp. zn. 29 Cdo 2095/2022

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 2020, sp. zn. 56 Co 141/2020.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Žalobou podanou 24. 4. 2020 se žalobce L. v. o. s., jako insolvenční správce dlužníka O. H., domáhal po žalovaném P. H. zaplacení částky 240.000 Kč s příslušenstvím tvořeným zákonným úrokem z prodlení kapitalizovaným za dobu do 23. 4. 2020 částkou 21.316,95 Kč a dále požadovaným od 24. 4. 2020 do zaplacení.

2. Žalovanou jistinu specifikoval tak, že jde o dlužné platby důchodu, který se P. H. zavázal platit O. H. (po dobu trvání oddlužení O. H. schváleného plněním splátkového kalendáře) na základě smlouvy o důchodu uzavřené dne 13. 4. 2016 (dále jen „smlouva o důchodu“) částkou 12.000 Kč měsíčně. Konkrétně jde o dlužný důchod za dobu od července 2018 do února 2020 (kdy insolvenční soud zrušil schválené oddlužení a prohlásil konkurs na majetek O. H.).

3. Usnesením ze dne 28. 5. 2020, č. j. 19 C 66/2020-37, Okresní soud v Karlových Varech:

> [1] Zastavil řízení (bod I. výroku).
>
> [2] Uložil žalobci zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 23.135 Kč (bod II. výroku).

4. Okresní soud – vycházeje z ustanovení § 109 odst. 1 písm. a/, § 140c, § 141a, a § 173 odst. 1 a 3

zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – dospěl k následujícím závěrům:

5. Žalobou uplatněná pohledávka byla v době zahájení insolvenčního řízení na majetek P. H. (respektive v době běhu lhůty k podání přihlášek pohledávek do insolvenčního řízení vedeného na majetek P. H.) pohledávkou „očekávatelnou“ (byť nikoli splatnou) a žalobce ji mohl přihlásit; potud se okresní soud dovolává závěrů obsažených v „judikatuře Vrchního soudu v Olomouci (…) 1 VSOL 336/2014-B-57 ve věci KSOS 8 INS 3164/2010“ (správně jde o usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 5. 2014, č. j. KSOS 8 INS 3164/2010, 1 VSOL 336/2014-B-57). Nepřihlásil-li žalobce pohledávku, je dána neodstranitelná překážka řízení ve smyslu § 104 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), ve spojení s § 141a insolvenčního zákona.

6. K odvolání žalobce (proti oběma výrokům) i žalovaného (proti výroku o nákladech řízení) Krajský soud v Plzni usnesením ze dne 29. 10. 2020, č. j. 56 Co 141/2020-49:

> [1] Potvrdil usnesení okresního soudu (první výrok).
>
> [2] Uložil žalobci zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 5.965 Kč (druhý výrok).

7. Odvolací soud – vycházeje z ustanovení § 140c a § 173 odst. 3 insolvenčního zákona – dospěl po přezkoumání napadeného usnesení k následujícím závěrům:

8. Smlouvu o důchodu upravuje ustanovení § 2701 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“). Plátce se v ní zavazuje platit příjemci pravidelné peněžní dávky (důchod). Důchodem se pak rozumí opakující se peněžité plnění. Povinnost ze smlouvy o důchodu tak P. H. vznikla dnem uzavření smlouvy o důchodu (13. 4. 2016) jako opětující se plnění v konstantní výši a žalobci nic nebránilo uplatnit tento nárok v insolvenčním řízení vedeném na majetek P. H. postupem podle § 173 odst. 3 insolvenčního zákona jako existující pohledávku, jejíž splatnost nastává (podle smlouvy o důchodu) k poslednímu dni toho kterého měsíce.

9. Ustanovení § 140c insolvenčního zákona zakazovalo zahájit řízení o pohledávce, která má být v insolvenčním řízení uplatněna přihláškou, a okresní soud proto řízení správně zastavil podle § 141a insolvenčního zákona ve spojení s § 104 odst. 1 o. s. ř.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

10. Proti usnesení odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny, konkrétně otázek:

> [1] Lze se žalobou podanou u obecného soudu domáhat zaplacení dlužného důchodu, u něhož nastala povinnost plátce důchod uhradit až po uplynutí propadné lhůty (vymezené rozhodnutím o úpadku) k přihlášení pohledávek do insolvenčního řízení vedeného na majetek plátce důchodu?
>
> [2] Lze přihlásit do insolvenčního řízení vedeného na majetek plátce důchodu všechny dávky vyplývající ze smlouvy o důchodu, tedy i ty, u kterých plátci důchodu vznikne povinnost k úhradě až v budoucnu?

11. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil

a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel argumentuje následovně:

12. Pohledávka se netýká majetkové podstaty P. H. a lze o ní rozhodnout v soudním řízení, když se na ni nevztahují účinky uvedené v § 109 insolvenčního zákona. Pohledávka „vznikla žalovanému“ (správně zřejmě „vznikla vůči žalovanému“) po zahájení jeho insolvenčního řízení a dovolatel ji tedy nemohl uplatnit v insolvenčním řízení vedeném na majetek žalovaného.

13. S přihlédnutím k textu důvodové zprávy k § 2701 až § 2706 o. z. dovolatel dovozuje, že na základě smlouvy o důchodu mělo být poskytováno příjemci důchodu (O. H.) opakující (opětující) se plnění ve formě renty (dávkami o pevné nominální hodnotě). K tomu se dovolává závěrů obsažených na téma rozdílu mezi dílčím plněním, plněním částečným a opakujícím se plněním v rozsudku Nejvyššího soudu uveřejněném pod číslem 36/2003 Sb. rozh. obč. [přesněji jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001 (dále jen „R 36/2003“), který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu]. Dovolatel, zdůrazňuje, že na rozdíl od plnění dílčího není opakující se plnění vymezeno celkovou výší (rozsahem celého plnění), nýbrž pouze určením jednotlivých v budoucnu splatných dávek (např. výživné, nájemné nebo pojistné). Poukazuje rovněž na to, že ne všechny pohledávky jsou nárokem, kdežto každý nárok představuje splatnou pohledávku.

14. Dovolatel míní, že u opakujících se plnění určením jednotlivých v budoucnu splatných dávek lze uvažovat o dluhu (nesplněném závazku) jen do minulosti. Splatnost (nárok na splnění povinnosti) může nastat, jen je-li jisté, že závazek trvá. Dospět k jistotě (poznání), zda závazek bude v budoucnu nadále existovat, není možné, což „zřejmě“ brání jeho uplatnění přihláškou (s výjimkou podmíněné pohledávky). Odvolací soud dospěl k (nesprávnému) závěru, že dlužný důchod lze přihlásit do insolvenčního řízení jako „nesplatnou“ pohledávku, ač právo příjemce (O. H.) na jednotlivé dávky mělo vzniknout až po rozhodnutí o úpadku nebo po uplynutí prekluzivní lhůty k podání přihlášky.

15. V daném případě byl úpadek P. H. řešen oddlužením. V obdobné situaci, v jaké se nachází příjemce budoucích dávek (O. H.), by se nutně ocitli i věřitelé disponující právem na úhradu budoucího nájmu, pojistného či renty [např. náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (§ 271b zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce)]. I zde by se musel uplatnit závěr odvolacího soudu, že povinnost ze smlouvy vznikla dlužníku dnem uzavření smlouvy jako opětující se plnění v konstantní výši a věřiteli nic nebránilo uplatnit tento nárok v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka jako existující pohledávku, jejíž splatnost nastává podle smlouvy, tedy postupem podle § 173 odst. 3 insolvenčního zákona.

16. S přihlédnutím k tomu, že oproti konkursu v oddlužení nezanikají nájemní, pojistné a jiné smlouvy, by nebylo možné vymáhat po dlužníku žalobou dluh na nájemném (pojistném) vzniklý po uplynutí propadné lhůty k podání přihlášky (podle názoru odvolacího soudu by tomu bránil zákaz formulovaný v § 140c insolvenčního zákona).

17. Řešení daného problému tkví v rozlišení pojmů „právo“ a „pohledávka“. Insolvenční zákon umožňuje přihlásit i pohledávku nesplatnou, která ale musí existovat (musí jít „v úzkém slova smyslu“ o pohledávku dle § 173 odst. 3 insolvenčního zákona); srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, „sp. zn.“ (správně sen. zn.) 29 NSČR 16/2011 (jde o usnesení uveřejněné pod číslem 54/2012 Sb. rozh. obč.).

18. Odvolací soud z existence smlouvy o důchodu nesprávně dovodil (i) existenci všech dílčích pohledávek (všech jednotlivých opakujících se plnění). Dlužný důchod, jehož úhrady se dovolatel po P. H. domáhá, je (tedy) tvořen pohledávkami, které vznikly teprve v průběhu insolvenčního řízení a po uplynutí propadné lhůty k přihlášení pohledávek vymezené rozhodnutím o úpadku. Názor

formulovaný odvolacím soudem by nutně vedl k nežádoucím důsledkům; zřejmě by bylo nutné přihlásit do insolvenčního samostatně každé z těchto budoucích plnění navzdory nejistotě, zda přihlášené pohledávce bude odpovídat relevantní nárok [že věřiteli v budoucnu skutečně vznikne nárok na zaplacení každého (přihlášeného) opakujícího se plnění]. Ve světle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, „sp. zn." (správně sen. zn.) 29 ICdo 62/2014 (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 85/2015 Sb. rozh. obč.), pak zřejmě nelze uvažovat ani o přihlášení „v budoucnu dlužného důchodu" jako pohledávky vázané na splnění podmínky. Jinak by v rámci splátkového kalendáře insolvenční správce musel vždy znovu zkoumat existenci pohledávky, deponovat pro jednotlivé zjištěné („nově" dospělé) pohledávky poměrné částky a oznamovat změny insolvenčnímu soudu, který by musel (pravidelně) měnit splátkový kalendář.

19. Závěrem dovolatel upozorňuje, že úprava obsažená v § 170 insolvenčního zákona nepočítá s možností uplatnit úroky, úroky z prodlení a smluvní pokuty (tedy typicky opětující se dávky) do budoucna; analogicky lze tento přístup zákonodárce uplatnit i na ostatní opětující se dávky.

20. Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout jako nepřípustné, případně zamítnout coby nedůvodné. Míní, že dovolání je jen zjevným projevem nesouhlasu dovolatele se skutkovým hodnocením věci soudy. Nadto poukazuje na dikci ustanovení § 111 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona.

III.
Přípustnost dovolání

21. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

22. Dovolání, které nesměřuje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro daný případ neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř. a v posouzení dovoláním předestřených právních otázek jde o věc dovolacím soudem neřešenou.

IV.
Důvodnost dovolání

23. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

24. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

25. Pro právní posouzení věci jsou rozhodné následující skutkové údaje (z nichž při šetření podmínek řízení vyšly oba soudy):

26. Usnesením ze dne 25. 2. 2016 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne), Krajský soud v Plzni (dále též jen „insolvenční soud") [mimo jiné] zjistil úpadek O. H., povolil mu oddlužení a jeho insolvenčním správcem ustanovil žalobce.

27. Usnesením ze dne 10. 5. 2016 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku dne 1. 6. 2016), insolvenční

soud (mimo jiné) schválil oddlužení O. H. plněním splátkového kalendáře.

28. P. H. uzavřel s O. H. (svým bratrem) dne 13. 4. 2016 smlouvu o důchodu, kterou se mu zavázal hradit po dobu trvání jeho insolvenčního řízení měsíčně částku 12.000 Kč (článek I.), s tím, že první splátku uhradí v hotovosti do 10 dnů „po pravomocném povolení oddlužení plněním splátkového kalendáře O. H.“, že následující platby budou hrazeny v pravidelném měsíčním intervalu a že peněžní důchod bude použit výhradně na úhradu splátek stanovených soudem při oddlužení formou splátkového kalendáře (článek III.). Tamtéž bylo ujednáno, že důchod není poskytnut za úplatu a že „trvání závazku se váže na trvání insolvenčního řízení – trvání oddlužení formou splátkového kalendáře O. H.“.

29. Usnesením ze dne 5. 4. 2018 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne), které ve výroku o úpadku nabylo právní moci dne 5. 4. 2018, insolvenční soud (mimo jiné) zjistil úpadek P. H. a jeho manželky [E. H. (dále jen „E. H.“)] a povolil jim oddlužení.

30. Usnesením ze dne 13. 8. 2018 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku dne 14. 8. 2018), insolvenční soud (mimo jiné) schválil oddlužení P. H. a E. H. plněním splátkového kalendáře, přičemž oddlužení stále probíhá.

31. Usnesením ze dne 7. 2. 2020 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne), insolvenční soud (mimo jiné) zrušil schválené oddlužení O. H. a prohlásil konkurs na jeho majetek.

32. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a insolvenčního zákona:

§ 548 (o. z.)

(1) Vznik, změnu nebo zánik práv lze vázat na splnění podmínky. Je-li zánik práva nebo povinnosti vázán na nemožnou podmínku, nepřihlíží se k ní.

(2) Podmínka je odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání nastanou. Podmínka je rozvazovací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou.

(3) Neplyne-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací.

§ 1721 (o. z.)

Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.

§ 1722 (o. z.)

Plnění, které je předmětem závazku, musí být majetkové povahy a odpovídat zájmu věřitele, i když tento zájem není jen majetkový.

§ 1908 (o. z.)

(1) Splněním dluhu závazek zaniká.

(…)

§ 2701 (o. z.)
Základní ustanovení

(1) Smlouvou o důchodu se plátce zavazuje platit příjemci pravidelné peněžní dávky (důchod).

(…)

§ 2702 (o. z.)

Nebylo-li trvání závazku ujednáno, platí, že povinnost platit důchod trvá po dobu příjemcova života.

§ 2705 (o. z.)

Zřídil-li plátce důchod bezúplatně, může zároveň vyhradit, že příjemcovi věřitelé nemohou příjemcovy dávky postihnout ani exekučně, ani v insolvenčním řízení. Taková výhrada je účinná vůči třetím osobám i vůči orgánům veřejné moci, avšak jen do výše, kterou příjemce vzhledem ke svým poměrům pro své zaopatření nutně potřebuje.

§ 5 (insolvenčního zákona)
Zásady insolvenčního řízení

Insolvenční řízení spočívá zejména na těchto zásadách:

(…)

c/ nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce;

(…)

§ 110 (insolvenčního zákona)

(1) Věřitelé dlužníka jsou od zahájení insolvenčního řízení oprávněni uplatnit v něm své pohledávky přihláškou, a to i v případě, že insolvenční soud ještě nezveřejnil výzvu k podávání přihlášek.

(…)

§ 140c (insolvenčního zákona)
Nově zahájená řízení

V době, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, nejde-li o incidenční spory, ani řízení o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170).

§ 141a (insolvenčního zákona)
Právní moc rozhodnutí o úpadku

Po právní moci rozhodnutí o úpadku zastaví soud nebo jiný k tomu příslušný orgán řízení o pohledávkách nebo jiných právech, která byla zahájena v rozporu s omezeními podle § 109 odst. 1 písm. a/ a podle § 140c.

§ 170 (insolvenčního zákona)

V insolvenčním řízení se neuspokojují žádným ze způsobů řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak,

(…)

c/ pohledávky věřitelů z darovacích smluv,

(…)

§ 173 (insolvenčního zákona)
Podání přihlášky

(1) Věřitelé podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. K přihláškám, které jsou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a takto uplatněné pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují. Věřitelé vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu kdykoli v průběhu insolvenčního řízení, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka a přihláška pohledávky byla podána v době, kdy zajištění podle trestního řádu trvá.

(…)

(3) Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou nebo pohledávku vázanou na podmínku. Pohledávky věřitelů vázané na splnění rozvazovací podmínky se považují v insolvenčním řízení za nepodmíněné, dokud rozvazovací podmínka není splněna. Na pohledávky věřitelů vázané na splnění odkládací podmínky nemá zahájení insolvenčního řízení vliv.

(…)

§ 392 (insolvenčního zákona)

(…)

(3) Není-li dále stanoveno jinak, podpis dlužníkova manžela na návrhu na povolení oddlužení se nevyžaduje. Jsou-li zde osoby ochotné poskytnout dlužníkovi za účelem splnění oddlužení dar nebo mu po dobu trvání oddlužení platit pravidelné peněžní dávky, připojí dlužník k návrhu na povolení oddlužení i písemnou darovací smlouvu nebo smlouvu o důchodu; podpisy těchto osob na smlouvách musí být úředně ověřeny.

(…)

33. Ve výše uvedené podobě (pro věc rozhodné) platí citovaná ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, beze změn od 1. 1. 2014.

34. S přihlédnutím k době vydání rozhodnutí o úpadku O. H. (25. 2. 2016) i k době vydání rozhodnutí o úpadku P. H. a E. H. (5. 4. 2018) a k článku II (Přechodné ustanovení) části první zákona č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb.,

občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, je pro insolvenční řízení vedená na majetek O. H. i P. H. a E. H. nadále rozhodný insolvenční zákon ve znění účinném do 31. 5. 2019. Shora citovaná ustanovení insolvenčního zákona platila beze změn od zahájení insolvenčního řízení na majetek P. H. (od 1. 2. 2018) do 31. 5. 2019, přičemž s výjimkou ustanovení § 392 odst. 3 insolvenčního zákona (z nějž byla s účinností od 1. 6. 2019 vypuštěna věta druhá) nedoznala změn ani do vydání napadeného usnesení.

35. Ve výše ustaveném skutkovém a právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním položeným otázkám následující závěry:

36. Na tomto místě Nejvyšší soud podotýká, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem již ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, uveřejněném pod číslem 9/1997 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamená bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu *e ratione legis* před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad *e ratione legis* před výkladem jazykovým.

37. Smlouva o důchodu ve smyslu ustanovení § 2701 a násl. o. z. je jedním z prostředků, jimiž dlužník (coby příjemce) mohl doložit (při vlastní příjmové nedostatečnosti), že bude schopen splnit při oddlužení plněním splátkového kalendáře zákonem předepsanou (důvodně předpokládanou) míru uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů (srov. § 392 odst. 3 větu druhou insolvenčního zákona). V těch případech, v nichž plátce sjednává smlouvu o důchodu s příjemcem bezúplatně (s kteroužto možností výslovně počítá např. ustanovení § 2705 o. z.), hovoří literatura o tom, že taková smlouva se svým charakterem blíží smlouvě darovací; v díle Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník. VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, str. 1231, se uvádí, že „nadneseně bychom mohli považovat bezúplatnou smlouvu o důchodu za jakousi specifickou ¸darovací smlouvu' s opakovaným plněním", a v díle Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 302, se uvádí, že tato smlouva bývá nejvíce „připodobňována smlouvě darovací". V podobném duchu se vyjadřuje (k úpravě téhož smluvního typu v ustanovení § 842 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. prosince 2013) dílo Eliáš, K. a kolektiv autorů: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. 1. vydání. Linde Praha, a. s., Praha 2008, str. 2394.

38. V této věci uzavřel P. H. (coby plátce) s O. H. (coby příjemcem) smlouvu o důchodu bezúplatně, takže Nejvyšší soud se nejprve zabýval otázkou, zda v možnosti uplatnit předmětný nárok žalobou po zahájení insolvenčního řízení na majetek P. H. nebránila dovolateli již úprava obsažená v § 170 písm. c/ insolvenčního zákona. Závěr, že bezúplatně sjednanou smlouvu o důchodu lze pro účely výkladu ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona pokládat za darovací smlouvu, takže pohledávka věřitele (příjemce O. H.) vůči dlužníku (plátci P. H.) je pohledávkou z darovací smlouvy vyloučenou z uspokojení v insolvenčním řízení, by totiž rovněž vedl (se zřetelem k dikci § 140c insolvenčního

zákona) k zastavení řízení o podané žalobě (podle § 141a insolvenčního zákona).

39. Nejvyšší soud nicméně uzavírá [při respektu k obecné zásadě stálosti (konstantnosti) pojmosloví v právním předpisu (srov. v literatuře např. Knapp., V.: Teorie práva, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995, str. 125, a v judikatuře např. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2014, sp. zn. 29 Cdo 902/2012, uveřejněný pod číslem 19/2015 Sb. rozh. obč.)], že neshledává dostatek důvodů pro takový výklad ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona, jenž by za pohledávku věřitele „z darovací smlouvy" pokládal i pohledávku (nároky) věřitele z jiné pojmenované (nominátní nebo též typové či typické) smlouvy (než ze smlouvy darovací) jen proto, že druhá smluvní strana (pozdější insolvenční dlužník) poskytla takovému věřiteli právo na požadované plnění bezúplatně. K tomu srov. k obdobně formulovanému pravidlu v § 59 (pod bodem 3.) konkursního řádu v zákoně č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí, výklad podaný v díle Štajgr, F.: Konkursní právo, Nakladatelství Všehrd, Praha 1947, str. 126.

40. Podpůrně lze v dotčených souvislostech argumentovat i tím, že terminologicky činí rozdíl mezi darovací smlouvou na straně jedné a smlouvou o důchodu na straně druhé přímo insolvenční zákon, a to v ustanovení § 392 odst. 3 věty druhé, jež s projednávanou materií úzce souvisí. Úprava, podle níž v případě, že zde jsou osoby ochotné poskytnout dlužníku za účelem splnění oddlužení dar nebo mu po dobu trvání oddlužení platit pravidelné peněžní dávky, připojí dlužník k návrhu na povolení oddlužení i písemnou darovací smlouvu nebo smlouvu o důchodu, s tím, že podpisy těchto osob na smlouvách musí být úředně ověřeny (což je mimochodem požadavek, který zkoumaná smlouva o důchodu nesplňuje), zjevně předpokládá (se zřetelem k postavení příjemce – dlužníka), že smlouva o důchodu bude v těchto případech uzavírána zásadně bezúplatně; přesto ani ona nečiní mezi oběma smlouvami rovnítko a neprohlašuje smlouvu o důchodu ani pro tento případ za smlouvu darovací [což může mít své opodstatnění právě vzhledem k odlišnému naplňování účelu těchto (pojmenovaných) smluv (srov. vedle pravidla formulovaného v § 170 písm. c/ insolvenčního zákona pro darovací smlouvu též pravidlo formulované pro bezúplatně sjednanou smlouvou o důchodu v § 2705 o. z.)].

41. Úprava obsažená v § 170 písm. c/ insolvenčního zákona má povahu výjimky z pravidla (v intencích základní zásady insolvenčního řízení formulované v § 5 písm. c/ insolvenčního zákona je pravidlem, že věřitelé o možnost uspokojit práva nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení nepřicházejí jen proto, že bylo zahájeno insolvenční řízení na majetek jejich dlužníka). Z povahy výjimky pak plyne, že ustanovení o výjimce nelze vykládat rozšiřujícím způsobem a lze je aplikovat pouze v případech, pro něž byla výjimka konstruována (srov. shodně např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2013, sen. zn. 29 NSČR 63/2011, uveřejněného pod číslem 34/2014 Sb. rozh. obč.). Rozšiřujícím (nepřípustným) výkladem ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona by byl právě takový výklad, jenž by za pohledávky věřitelů „z darovacích smluv" pokládal bezúplatná plnění vzešlá (ve shodě s příslušným smluvním typem) z jiných nominátních smluv; vedle bezúplatně uzavřené smlouvy o důchodu srov. např. bezplatné dočasné užívání nezuživatelné věci na základě smlouvy o výpůjčce (§ 2193 o. z.), bezúplatné poskytnutí licence licenční smlouvou (§ 2366 odst. 1 písm. b/ o. z.), nebo právo bezplatného požívání „jiného" předmětu vkladu společníky společnosti (§ 2719 o. z.). Závěr, že nejde o darovací smlouvu ve smyslu ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona, pak u smlouvy uzavřené dlužníkem bezúplatně (včetně bezúplatně uzavřené smlouvy o důchodu) nevylučuje (stejně jako u samotné darovací smlouvy, na kterou již dlužník věřiteli plnil) možnost takové smlouvě odporovat (při splnění dalších podmínek) podle § 240 insolvenčního zákona.

42. Nejvyšší soud tedy především uzavírá, že ani tam, kde plátce uzavřel s příjemcem smlouvu o důchodu bezúplatně (§ 2705 o. z.) za účelem splnění oddlužení příjemcem (§ 392 odst. 3 insolvenčního zákona), není pohledávka příjemce z titulu dlužných dávek důchodu pohledávkou vyloučenou (ve smyslu ustanovení § 170 písm. c/ insolvenčního zákona) z uspokojení v insolvenčním řízení vedeném na majetek plátce.

43. Dále Nejvyšší soud uvádí, že pro odpověď na otázky položené dovolatelem je vskutku určující povaha těch (jednotlivých) dávek důchodu, na které měl O. H. (příjemci) vznikat nárok (v budoucnu) po uplynutí propadné přihlašovací lhůty určené rozhodnutím o úpadku P. H. (plátce).

44. Nejvyšší soud je s dovolatelem i s odvolacím soudem ve shodě co do závěru, že důchodem (rentou) poskytovaným na základě smlouvy o důchodu se rozumí opětující (opakující) se plnění. Je-li předmětem závazku opětující se plnění, tkví podstata daného právního vztahu (poměru) v intencích ustanovení § 1721 o. z. a § 1722 o. z. v tom, že:

> [1] dlužník má povinnost poskytovat věřiteli po určitou dobu opětující (opakující) se (s)plnění jednotlivých dávek, a zároveň
>
> [2] má dlužník povinnost splnit (coby svůj dluh vůči věřiteli) jednotlivé konkrétní dávky, která nastává tehdy, jestliže k původní právní skutečnosti, jíž byl závazek [závazkový právní vztah (poměr)] založen, přistoupí ještě další právní skutečnost (uplynutí času).

45. Předmětem tohoto závazkového právního vztahu (poměru) jsou jednotlivé předměty (s)plnění konkrétních dávek; zavázal-li se dlužník k opětovnému (opakujícímu se) plnění, jde o závazek, který má více předmětů plnění (nikoliv jen jeden, jenž by byl rozdělen na několik částí). V tom je hlavní a podstatný rozdíl těchto závazků od závazků, jejichž předmětem je pouze jeden předmět (s)plnění, jenž je rozdělen na několik částí a plněn po těchto částech.

46. Časové vymezení závazku poskytovat opětovné (opětující se) plnění (*terminus ad quem*), může být určeno buď pevným termínem [dosažením zletilosti, uplynutím konkrétní doby (např. 10 let) apod.], nebo nějakou událostí, která určitě nastane, ale není jisto kdy (např. smrtí), anebo nějakou událostí, o které není jisto, zda nastane, ani kdy nastane (např. dosažením způsobilosti k práci, pominutím nouze, zaplacením dluhu při úrocích z prodlení apod.).

47. Vznik povinnosti poskytnout konkrétní opětovné (opakující se) plnění (splnit jednotlivý dluh), může být (a zpravidla je) fixován určitým časovým obdobím (měsíčně, ročně apod.), lze jej však vymezit (určit) i v závislosti na neurčitých okolnostech.

48. Je-li předmětem závazkového právního vztahu (poměru) opětující (opakující) se plnění, pak platí, že:

> [1] povinnost dlužníka poskytovat věřiteli opětující (opakující) se plnění nezaniká solucí (splněním), nýbrž uplynutím času, který ovšem může být určen i výskytem nějaké události (např. smrtí, pominutím nouze, zaplacením dluhu při úrocích z prodlení apod.), a
>
> [2] povinnost dlužníka poskytovat věřiteli jednotlivé dávky zaniká i jednotlivě úhradou té které jednotlivé dávky (splněním dluhu) [§ 1908 odst. 1 o. z.].

49. V literatuře srov. k výše formulovaným závěrům např. dílo Knapp, V.: Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955 (dále jen „Knapp“), str. 79-80, a v judikatuře [k rozdílu mezi opětujícím se (opakujícím se) plněním a plněním částečným] R 36/2003. K posunu v terminologii (při srovnání s právní úpravou platnou v době vydání označeného díla i při srovnání s právní úpravou vykládanou v R 36/2003) srov. v literatuře např. dílo Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, str. 2 až 4, nebo dílo Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 1 až 5, anebo dílo: Tintěra, T., Petr, P. Základy závazkového práva. 1. díl. 2 vydání. Praha: Leges, 2020, str. 26-27, a v judikatuře (ke stále synonymickému chápání pojmů „závazkový právní vztah“ a „závazkový právní poměr“) např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3612/2014,

uveřejněného pod číslem 4/2016 Sb. rozh. obč., nebo důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2018, sp. zn. 32 Cdo 5234/2016, uveřejněného pod číslem 77/2019 Sb. rozh. obč.

50. Počátek placení důchodu (opětujícího se plnění) může být vymezen ve smlouvě o důchodu určitým datem nebo určitou událostí, i když není jisté, zda taková událost vůbec nastane. Pro posouzení, v jakých intervalech (za jakých podmínek) mají být uskutečňovány opětující se dávky, je přitom určující vlastní obsah smlouvy o důchodu. Srov. (opět i se zohledněním terminologie se zřetelem k době vzniku díla) i Knapp, V. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek II., 1. vydání, Praha, CODEX 1995, str. 267 až 269.

51. Z výše řečeného plyne, že v návaznosti na vlastní obsah smlouvy o důchodu není nikterak vyloučeno, aby posouzení, zda v tom kterém období po účinnosti smlouvy o důchodu vzniká příjemci právo na výplatu dalšího plnění [další dávky důchodu (renty)], bylo závislé nejen na vymezení určitého časového úseku (měsíčně, čtvrtletně, apod.), jenž uplynul od předchozího plnění [od doby, kdy byla (nebo měla být) uhrazena předchozí dávka důchodu (renty)], nýbrž i na existenci (trvání) další právní skutečnosti (události, která určitě nastane, ale není jisto kdy, nebo události, o které není jisto, zda nastane). V takovém případě je uskutečnění (nebo trvání) oné události odkládací podmínkou, bez jejíhož splnění nenastane právní následek spočívající ve vzniku nároku na výplatu dalšího (opětovného) plnění [další dávky důchodu (renty)].

52. V posuzované věci pak s přihlédnutím k obsahu smlouvy o důchodu (srov. odstavec 28. shora) nemá Nejvyšší soud pochyb o tom, že platba opětujících se plnění [hrazení jednotlivých dávek důchodu (renty)] nezávisela jen na plynutí času (na sjednaném měsíčním intervalu), nýbrž byla podmíněna i trváním oddlužení příjemce (O. H.) plněním splátkového kalendáře. U každého z opětujících se plnění podle smlouvy o důchodu tak šlo o pohledávku vázanou na splnění odkládací podmínky ve smyslu ustanovení § 548 o. z., a tedy o pohledávku, kterou příjemce (O. H.) mohl přihlásit do insolvenčního řízení vedeného na majetek plátce (P. H.) jako vázanou na podmínku (§ 173 odst. 3 insolvenčního zákona).

53. Jinak řečeno (shrnuto), jestliže se plátce ve smlouvě o důchodu zavázal platit příjemci pravidelné (měsíční) peněžní dávky (důchod) po dobu trvání oddlužení příjemce plněním splátkového kalendáře, přihlašují se opětující (opakující) se dávky (důchod), na které má příjemci vzniknout nárok v budoucnu, do insolvenčního řízení vedeného na majetek plátce jako pohledávky vázané na splnění odkládací podmínky (představované pro každou jednotlivou dávku trváním oddlužení plněním splátkového kalendáře). I pro vymáhání těchto dávek (důchodu) platí omezení plynoucí z § 140c insolvenčního zákona.

54. Dovolání tedy není opodstatněné (právní posouzení věci odvolacím soudem je ve výsledku správné). Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř.).

55. Pro úplnost Nejvyšší soud dodává (k dovolací námitce v dotčeném směru), že nebylo jeho úkolem zkoumat, jak se (případně) mohou chovat pohledávky věřitelů vzešlé (jako opětující se plnění) z jiných typů smluv (nebo z jinak formulovaných smluv o důchodu).

56. Výrok o nákladech dovolacího řízení se opírá o ustanovení § 243c odst. 3, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 o. s. ř., když dovolání žalobce bylo zamítnuto, čímž žalovanému vzniklo právo na náhradu účelně vynaložených nákladů dovolacího řízení.